

BIBLIOTECA
SIBIU

BIBL. FAC. DE LINGV. SI LIT.
INV. Nr. P915 75

LUCEAFARUL

REVISTA PENTRU LITERATURA SI ARTA

ANUL XIV.

No. 5.

București, 1 Martie 1919.

APARE DE DOUA ORI PE LUNA

Bibl. Instit. de Inv. superier Sibiu
INV. Nr. P3024 19 78

Prețul 3 lei.

P72

INV 2010

Cu George Coșbuc

I.

O zi în Sibiu.

Plecasem dela Brașov la Budapesta; și mă abătusem pe la Sibiu, ca să cunosc pe Coșbuc, despre care scrisesem niște foiletoane în *Gazeta Transilvaniei*.

Ce deosebire între energicul ce-mi închipuiam și ce găsii: Eră plecat modest pe masa sa din redacția *Tribunei*, scriind „varietăți”, serioase și glumețe! S'a înroșit când mi-a auzit numele; îl laudasem „prea mult”, mi-a explicat el mai apoi; și se roșiă și acum.

— Mai stai?

— Nu! Haide îndată...

— Incotro?

— Ori unde...

Am trecut două ulicioare doznice și ne-am oprit la o cofetărie unde G. Barițiu venia să-și ia cafeaua. Bătrânul eră de-astădată acolo. Până atunci eu nu-l văzusem. Lui Coșbuc îi plăcea moșul, care tremurâ „filigeanul” până la gură: „Buni au fost bătrânii ăștia, Duică dragă. Dar aici în Sibiu sunt puțini. Se vede că de-aceea îmi plac mie atât de mult Barițiu...” Și-l încălziă pe bătrân cu privirile-i gânditoare.

Acolo și din acest incident am discutat cu el, întâia oară, ce vom avea noi tinerii de făcut.

Ce va face el, încă nu știă hotărât; literatura critică nu-l încălzise; înaintă instinctiv; despre Ioan Slavici, care-l chemase la *Tribuna*, îmi spuneă că nu se amestecă în scrisul său și că-l lasă să facă ce vrea.

— Și totuș, tu ai o direcție; ai baladă, ai note idilice; le-ai luat din sat, numai din sat; n'ai auzit de idiliști...?

— Cum nu?! Să vezi cum am început eu a visă idile românești. N'ai crede. Imi căzuse odată în mână Salis-Sewis. Îl cetii întreg; și la sfârșit îmi zisei:

„De-astea am să scriu și eu, dar mai bine.” Acum încerc.

Salis-Sewis este inferior lui Coșbuc; un model nu putea fi; dar *indemn* a fost. Și așa Coșbuc începù idila sa.

Pentru baladă nu mi-a citat niciun *indemn*; balada ne inconjoară de toate părțile; din toți autorii; toți ni-o îmbiie; dar la tehnica baladei diferiților scriitori Coșbuc nu se prea gândise. Deaceea îi plăcuse, în foiletoanele mele, pomenirea tehnicii lui Schiller: „Am să fiu mai atent acum, incheiă el discuția.

Ieșirăm în răcoarea de toamnă; și pornirăm spre „Bretter”.

La un puț din stradă se strânseră trei servitoare; donițele erau pline; dar fetele mai stăteau de vorbă. Coșbuc mă apucă de braț și mă opri: „Iată idila mea! Dragi mi-s, mă!” Erau chiar frumoase, mai ales una bălană. „Să vezi, mă, de ce-mi place mie grozav puțul ăsta cu apă rece. Intr'o dimineață mă intorceam dela un chef; niște drăcoalice de-astea celiau ceva și râdeau de se stricau. Eu n'am ce face, mă opresc și le întreb de ce rād eu atâta poftă? — „Ia rādem și noi de un nărod care scrie nerozii, mânca-l-ar purecii, că mult haz are”. Și ce să vezi: Nărodul eram eu și broșura care-o celiau fetele, în zori, la puț, eră o poveste de-ale mele din *Biblioteca Tribunei!* Le-am cetit și eu câteva rânduri; le-am zis o vorbă bună; și am plecat incredințat că voi avea odată mulți cetitori. Cu criticii tol n'o să-mi bat eu capul; critica dela puț mi-ajunge!” Coșbuc eră mișcat; ochii îi ardeau domol, cald, multămiți. Tăceam amândoi. Apoi: „Ai dreptate, haide!”

Ce-am făcut până seara nu-i mare lucru: Masă; la redacție, la revizie; pe „Bretter”; câțiva pași pe supt arini; lucruri obișnuite.

Seara m'a chemat la masă, la cină. Mirarea mea! Nu mai uit cina aceea, din

casa lui Popa-Necşa, unde Coşbuc se află în gazdă, cu casa şi masa. O odăiţă cu două fereşti spre stradă: puţină mobilă; vecin Dordea cel tăcut şi fără interese literare; gospodina însă femeie harnică. Intrând găsim pe masă o jumătate de drug de salam gros şi moale, o farfurie plină cu ridichi, o pâine, sarea, două cuţite şi două halbe de bere. „Astea de început, ca să nu inghiţim în sec; de-aici mergem aiurea!“ Asta fu toată cina: Salam din belşug şi bere. Salamul îl cumpărau de-acasă dela un fabricant, cu care Popa-Necşa era prieten. Era deci mai ieftin; şi Coşbuc putea să consume mult... Seara am sfârşit-o... aiurea.

Aceasta mi-a fost întâia zi cu Coşbuc, în Sibiu.

II.

La început în Bucureşti

Trecusem munţii; el a venit după mine, direct la mine. Am rămas mult timp împreună.

La *Convorbiri* se cetia *Zamfira*, despre care doar numai noi doi ştiam că apăruse întâia oară în *Tribuna*. T. Maiorescu fusese încântat; Caragiale, ştiindu-mi relaţiile cu Coşbuc, îmi şoptea la o fereastră: „Apăraţi-l, mă, să nu se bolnăvească ca Eminescu!“; târziu sosise şi Al. Davila, în frac şi clac, şi ascultă o nouă cetire a lui T. Maiorescu. N'am uitat pe *C'est joli*-ul acestui cavaler de Bucureşti, care tribulă prin literatură. Un triumf.

Dar a doua zi mâncam aceleaşi puţine şi simple feluri la un birt economic de lângă Kiriazi! Coşbuc era sărac lipit, caşi mine. Sărăcia ne siliă să fim tovarăşi de odaie; prietenia ne înlesniă tolerarea reciprocă a particularităţilor noastre.

Schopenhauer mă duse de mult la budişti, la literatura indică. Tradusesem (din nemţeşte) pe *Savitri*, pentru *Tribuna*. Şi stăruiam ca Coşbuc să traducă rimat pe *Sacuntala*.

— Cum? din nemţeşte? Aşteaptă să învăţ sanscrită...

— Nu se poate aştepta, fă-o!

Şi o făcui după cea mai veche traducere în proză nemţească — o tipăritură din secolul XVIII controlată cu o traducere nouă (Din Reclam?).

T. Maiorescu era nerăbdător să vază pe *Sacuntala* în *Convorbiri*. Coşbuc întârziă. Odată, într'o dimineată, T. Maiorescu mă întrebă: De ce nu vine *Sacuntala*? — Coşbuc ţine s'o citească întâiu lui Slavici! — Ca ce? întrebă rece şi cam mirat T. Maiorescu. — Ca stilist, răspunse eu. — Da? Totuşi zi-i să nu întârzie! Şi *Sacuntala* veni.

Pe Coşbuc nu-l încântă numai poezia; îi plăcea şi filosofia aceea practică, din care a ţinut să ne dea o părţică de sentinţe. Dar, să fim sinceri: Prea adânciţi în aceste orientale nu eram; cetiam, chibzuiam, socotiam că bine este să le cunoască şi alţii; dar până la o adâncire critică a budismului *pe-atunci* nu am înaintat nici el, nici eu.

La întâiele cetiri, acasă, asistă câteodată şi G. Murnu, precât mi-aduc aminte, într'o casă şi-o curte, pe care n'o mai regăsesc, pelângă Oţetari, la blânda şi uscăţiva cocoană Aristiţa, care nici idee nu avea despre cine-i şade în casă, în mica-i odaie din fund. În casa cea mare, din faţă, şedeă un pictor cu renume. (Luchian?)

Nuam pe atunci l-am văzut pe Coşbuc nedespărţit de manuscriptul său şi de proza nemţească, din care traducea. Mi-aduc bine aminte cum câteodată scotia manuscriptul, îmi întindea — ca germanist! — cartea Neamţului şi controlam împreună depărtările şi apropiările de „original“: *Sacuntala* era într'adevăr o obsesiune pentru Coşbuc, care lucră repede, repede.

III.

Din convorbirile cu G. Coşbuc

Odată glumiam cu gândul morţii. El: „Mori liniştit, că te'n condeez eu după aceea!“ Eu: „Dar de-o veni altfel?! Tu

știi că adun de pe acum materia. De pildă, scriu ce vorbim...")

Inainte de deportarea mea in Bulgaria poliția unghurească mi-a cotrăbăit două zile toată casa și mi-a luat toate hârtiile. Nu mai găsesse vreo zece conversații cu Coșbuc. Până acum am dat numai de una, pe care o public așa cum a fost scrisă la înțeleală. Ideile sunt clare; forma de-atunci rămâne și mi se va iertă.

Cu G. Coșbuc la „Căpitanu“

1904 17 Dec.

Intre altele:

Eu: Tu ești Boșcu din *Tribuna* dela 1884. După stil, tu...

Coșbuc: Da. Să vezi, măi, cum a fost. Eu îi spuneam mamei să-mi povestească povești. Mi le spusese toate — câte le știă. În sat nu știă pe nimeni să mai știe altele. Auzise însă de Ion Goriță dintr'un sat vecin, că știe povești. Ion Goriță era un om gras, ca un Falstaf. „De l-ei vedeă trecând, să-l chemi la noi“. Odată iată-l pe Goriță că trece. L-am chemat și mi-a spus povești. *Filosofii și plugarii din Tribuna* este auzită dela Goriță. Este făcută după ce mi-a spus el. Dela el am și altele.

Eu: Care?

Coșbuc: *Pământul Turcului* am auzit-o dela el. Și am mai auzit una, pe care Slavici n'a publicat-o.

*) P. S. Adaog incidentul cum era să mor de „piciorul lui Coșbuc. Plecasem la Ocna-Sibiului, la scaldă. Lacuri sărate. „Innoată, Duică!“ zise Coșbuc, „ce stai tot la mal?“ — Nu știu înnotă! — „Nu se poate, știi!“ Și mă npinse cu piciorul în lac. Eu o apucaii, la vale. Căzând ochii ardeau albastru, iar inima bătea toaca în piept. Am avut numai gândul: „Ce greu îi va fi lui Coșbuc să știe că m'a înecat!“ Atunci simții o mână care începă a mă ridică. Era el, care sărise după mine. Mă liniștii, respiram vesel; dar el era urât cum n'a fost niciodată: vânat, negru, trist. Invălinindu-se în cearșaf a stat mult timp pe gânduri, nemișcat, până ce începă mângâios: „Bine, mă, așa de ușor te lași tu să te omor? În loc să-mi dai tu una, să mă nveți minte“. La o cărciumă cu o grădină cu copaci bătrâni din Ocna ne-am încălzit apoi vieța cu un vin bun...

Eu: De ce?

Coșbuc: Nu știu. Era cam cu haz. Ceva indecent. Nu știu, eram eu prea tânăr, nedibaci, de nu putusem să acoper indecențele cum le-ași putea acoperi azi; ori a găsit el altceva, nu știu. Nu l-am întrebat niciodată. Nici după ce am venit la *Tribuna*, n'am întrebat. (O trimesese din Cluj.) S'o fi perdut pe-acolo.

Pe *Filosofi și plugari* am să-i reiau însă, să-i prefac.

(Relativ la St. O. Iosif)

Coșbuc: A terminat pe *Ștefan?*

Eu: Da, mi-a spus că l-a depus la minister.

Coșbuc: Are el ceva, ce nu-mi place în epica lui. Este prea liric. (Eu zisesem că modelul, de Herder, *Cid*, este bine ales). Să vezi tu, Homer, n'are de-astea. Apoi îmi dă drept caracteristică, pentru calitatea epică a lui Iosif, poesia, cum unul părăsește țara sa (Ardealul) și cum de pe creasta muntelui mai aruncă o privire înapoi. „Asta, vezi, e strajnică!“

(Relativ la Regina Elisabeta)

Coșbuc: Nu se poate traduce în românește. Iată încerc de patru ani să-i fac o broșură de traduceri și nu iese. Țineă mult să-i traduc o poezie cu doi fluturi care se iubese o zi, se sărută și mor. Mi-a trimis-o copiată cu mâna ei, s'o traduc. Voiă îndată. Am lucrat câteva ceasuri. Gardistul dela palat a venit de câteva ori și n'am dat-o gata. E ceva ce nu se poate prinde; e abstract.

Eu: E prea fantastică, ca să găsești puterea de-a traduce orice. Dar, alege!

Coșbuc: Și prea abstractă uneori. Vezi, așa am înțeles de ce odată mi-a spus că nu poate suferi pe Goethe. Goethe e real; pune asta ici, aia dincolo, și poți prinde tot. Ea nu înțelege asta.

Dar în sentențe îmi place. Unde-i religioasă răușește cu ele bine. Am să traduc sentențe.

G. Bogdan-Duică

Izvor de apă-vie.

„Când Prier-alb, feciorul lui Tulnic împărat
Din casa pârîntescă la taberi a plecat,
In alte lumi, să caute pierduta lui drăguță,
A dat lui Prier-negru atunci o năfrămușă
Și-a zis: „In toată ziua poți ști de soarta mea!
Privește-mi năfrămușă și tu când vei vedea
Pe mijlocul ei dungă de sânge, dungă lată,
Și știi, iubite Prier, că-s mort!” Și zilnic cată
Năframa-i Prier-negru, iar când a opta zi
De sânge lata dungă pe mijloc o zări
E mort! a zis și 'n clipă a încălecat feciorul
Pe Vinteș, cal sălbatic, să-și caute frățiorul.
Găsindu-l într'o silhă de fagi, în stane schimbet
La sfânta Luni se duce și sfânta Luni i-a dat
Învăț să ude stanul cu stropi de apă vie...“
Așa spun din poveste bătrânii. Din vecie
Așa le-a rămas rostul din basme și povești
Că mulți viteji năsdraveni și sîi împărătești
Cătau ori cu tovarăși iubii, ori numai singuri,
Izvor de apă-vie. Și spun că eră'n crânguri
Acel izvor, în codrii vechi, fără de cărări,
Și-un monstru stă de pază, balaur ce pe nări
Și gură vărsă flăcări, de foc aveă plămâni.
Iar dacă vrei legenda, frumos o spun bătrânii,
Cum palidul balaur ajunsese păzitor
Pădurii, cum izvorul ajunsese a fi izvor
De leac. Legenda asta eu vreau să fi-o spun șie
Să vezi, ce mândru-i rostul din basm cu apă-vie!

Pe vremea când balauri și șarbede-arătări
Aveau culcuș prin peșteri de munși și pe sub mări
De ghidșă, trăiau monștrii cu forme sîoroase
Când zmei sălbatici, spaima copilelor frumoase,
Cereau în largi palate molatec adăpost:
Pe-acele vremuri basmul vorbește cum c'a fost
Un craiu cu nume mare, dar crunt acela nume
Cum n'aveau crunt atîta toți monștrii de pe lume
Tiran de tot, cu moartea mai mult eră dedat
Ca vârful gol de munte cu cer înegurat,
Și orb în judecată, sălbatec în mînie,
Zicoau oamenii șării că nu-i creiat din glic.
Și n'are suflet, n'are nici inimă, că'n loc
De inimă, el poartă un foc, demonic foc,
Ce-l arde și-l zdrobește și'n veci nu-l poate stînge
Decât numai beția de lucrămi și de sânge!

Craiu Sânger! Toată lumea Craiu Sânger l-a numit.
Tot omul care-odată pe Sânger l-a zărit
Cădea 'n lingori și'n friguri, silhii teăia cu anii,
Iar dacă scăpă teafăr, trei luni făceă mătani,
Căci Sânger numai sângiuri pe lume răsădiă;
El nu iubiă pe nimeni și nimeni nu-l iubiă.
Mereu încreșiă gene, cătând la spăzi tăișul,
Cu toată lumea largă sta Sânger de-a poncișul,
Chiar soră, frați și doamnă, părinții i-au fugit,
De groaza lui pe lume. Căci nu s'a pomenit
Alt om ca el; nici șară n'a fost așa ca dânsul.
Căci el a fost Craiu Sânger ce n'a cunoscut plânsul!

Ei spun că Sânger toluși iubiri mai cunoștea,
Căci el aveă o fată, pe Lina, și-o iubiă
Cu patimă. Dar Lina de fel n'a fost ca Sânger:
Frumoasă eră, blândă, cu sufletul de inger.
Și n'a fost decât roabă! Căci Sânger a zidit
Un turn cu temelie din piatră de granit,
Cu porți de aur gemeni și'n turn a pus pe Lina:
Ea n'aveă niciun umblet afară din grădina
Tălâno-său, nici oameni la dânsa nu s'au dus,
Căci dânsul eră moarte. Și crudul craiu a pus
In preabătul grădinei pândăș iară pândășul,
Nici somn n'aveă, nici pace, căci Sânger pătimașul
A prins dela o vreme pe argat a-l bănui
A prins apoi a-l bate, mereu a-l chinuî,
Să-i spună ce om are cărări de turn aproape?
Și spun că mai la capăt, argatul ca să scape
De-atîta bănuire, i-a spus neadevăr,
Că'n toată noaptea vine la fată Calupăr
Și-atunci, cum a fost Sânger om negru de furtună,
Om care-și făceă lege din cea mai grea minciună,
Roși până la creștet, și negru de turbat,
A 'nșipt recele paloș în palidul argat,
Șfărîmându-l bucățele cu spada și toporul.
Așa pe rând cu toate! Să prind' acum feciorul!
A zis și-a dat poruncă, dar servii dinadins
Umblau din casă'n casă, pe Calupăr l-au prins
Și l-au tăiat din spade și l-au strapuns cu sulfiți
Și l-au legat de coama fugarilor, pe ulfiți.
Trăgându-i mișeloste cadavrul jändărit,
Pân' oasele, pe drumuri, de-abrust s'au fărîmit.
Căci astfel eră Sânger, spun basmele de dânsul
Că'n toată-a lui viață, el n'a cunoscut plânsul!

De-atunci s'a trezit lumea în alt amar de munci.
 În preabătul grădiniî lui Sânger-Craiu de-atunci
 La pază n'a stat nimeni, dar servi au stat ca pază
 Prin tot cuprinsul țării, să prinză și să vază
 Fecior vorbind cu fete, cum basmele ne spun,
 Nici nu știă ce face Craiu Sânger de nebun!
 Și cât a fost crăimea de întinsă și de lată,
 N'a mai rămas un singur fecior, măcar o fată
 N'a mai rămas, căci servii nebuni într'adevăr
 În tot feciorul țării vedeau un Calapăr,
 Și'n orișicare fată de crime-aveă oglindă.
 Acesta le-a fost numai tot dreptul, ca să-i prindă.
 Apoi a dat Craiu Sânger porunci de-a năruit,
 Întregul turn cu zidul de piatră de granit,
 A spart chilii frumoase și-a rupt porțile gemeni,
 Tăind zidirea toată pământului asemeni.
 Și'n loc de turn, acolo el a durat prinsori;
 A pus la lucruri grele pe fete și feciori.
 Silțiți au fost să lucre, muncind din greu cu anii,
 Șireag întreg de temniși, tot pentru ei, sărmani!
 Tar Linei, ca la fete, ce poartă într'ascuns
 Amozuri criminale, tiranul craiu i-a tuns
 Cosițele, ca astfel mai tare să o doară,
 Dând semne, biata fată, că nu-i mai mult fecioară.
 Și-așa batjocorind-o cum n'a putut mai laș,
 Tiranul a purtat-o de-alungul prin oraș
 Cu sgomote și chiot de-o lume păgânească!
 Dar n'a ucis-o craiul, ci ca să-i amărăscă
 Mai greu sfârșitul vieții, la servi porunci a dat
 S'o ducă 'n silhe negre, s'o piardă'n codrul lat
 Căci astfel eră Sânger; mai monstru decât dânsul
 N'a fost vr'un om; pe lume el n'a cunoscut plânsul.

Trei zile lungi în codru noptatec s'a luptat
 Cu temere și tremur copila. I-au legat
 Picioarele cu lanțuri să nu-și strămute locul;
 Zăceă pe glii, aprinsă de sete, cum e focul—
 De-aprins, căci setea numai, grea sete ucideă
 Pe fata lui Craiu Sânger. Și biata, cum plângeă
 Vărsând din ochii-albaștri de lacrimi mari o vale,
 Veni pe gând să beie din lacrimile sale.
 Și-a zis cu gemăt aspru: „Vai, Dómne, vād că-i scris
 Să mor cum nu mai moare alt om! Căci arse mi-s
 De largi vāpăi plămânii și buzela-mi albastre!
 Să fiu de-acuma hrană pădurilor sihastre
 Și vremurilor grele! Să n'am eu nici sălaş,
 Nici preoți; numai lupii, de sânziuri pătimași,
 Să-mi sfărțice cadavrul, și corbii duși de vânturi
 Să 'mpart'a mele oase pe-o mie de pământuri!

Oh, Doamne! Tu ești mare, ești bun și 'ndurător,
 Oh, nu mă lăsă 'n umbra pădurilor să mor
 De fiare sfâșiată" — Și plânge; precum plânge,
 Pe pălmi adună lacrimi și ca 'n pahar le strânge
 Mai multe, tot mai multe; al ochilor potop
 Se varsă nebunatec în stropi, dar niciun strop
 Nu pierde cărarușa spre palmile vecine.
 Când palmile 'mbinate de lacrimi au fost pline,
 Copila blând se 'ndoaie, din greu a suspinat,
 Apoi bău din lacrimi. De-abia i-e lunecat
 În piept ultimul picur, de-abia se prăvălește
 Cel strop rămas pe palmă, când Lina și simțea
 Că lumea ei se 'ntoarce, că genele-i s'ating:
 Pe palidole-obrazuri, lini picuri se preling,
 Pe frunte-i cade bură; din brațe-i curg șiroaie,
 Și pieptul rourează, din păr îi cade ploaie
 Și hainele-i se 'ngreun, tot trupul e pârău,
 Căci membrele sub apă topindu-se mereu
 Fac trupul să tot scadă în șipot, în pârae;
 Și 'n două-trei clipite, copila cea bălae
 Rămase numai urmă de-un lîmpede izvor
 Cu ape dulci, cu murmur etern șopotitor.
 Un șopot lin ce pare că spune tot de dânsul,
 De Sânger-Craiu, tiranul, ce n'a cunoscut plânsul.

Dar Sânger-Craiu, tiranul, din ce eră nebun,
 Mai mult innebunise. Așa vorbesc și spun
 Poveștile, că 'n urmă muștrarea conștiinții
 S'a prins de el, sălbatec crâșniă din dinți, cât dinții
 Sudori storceau de sânge, dar nu-i părea lui rău
 De-atâtea mari ucideri, de 'ntreg trecutul său,
 Ci numai pentru fată simțiă muștrare dânsul,
 Dar nu plângeă, că 'n viață el n'a cunoscut plânsul.
 Și, ca să-și amăgească muștrările din piept,
 El a chemat la curte pe cel mai înțelept
 Din câți știau să-ți afle pe stele soarta toată—
 Și-acela, prin văzduhuri trecându-și ochii roată,
 Prin zece nopți de-arândul mari taine le-a pătruns
 Și 'n urmă lui Craiu Sânger așa i-a dat răspuns:
 „O stea vād eu pe ceruri cu semne de repaos...
 În pieptu-ți furtunatoc lipsește-un larg adaos
 De liniște și pace, Craiu Sânger! Și din stea
 Cetesc acel adaos. Când nu vei mai aveă
 În tot cuprinsul țării nici măcar o săgeată,
 Când orice fel de armă prin țara ta cea lată
 Nu va mai fi nici paloș, nici spadă și topor;
 Când liber va fi 'n drumuri oricare călător
 Și nu se va mai teme de nopți și căi înguste,
 Când zece sărindare și zece sărăcuste

Primi-vei pentru Lina: scăpat vei fi atunci
De chinul tău, o parte tu pierde-vei din munci!
Atâta-i tot; fă toate, Craiu Sânger, bagă seamă
Și fă; când vei fi gata, atunci tu mă cheamă
De nou, să cat voința puterilor de sus: —
Așa i-a zis. Dar Sânger pe cugete s'a pus,
Și nu-i veniă să facă, la cruce de drum stă dânsul,
Căci Sânger eră craiul ce n'a știut ce-i plânsul.

Dar a făcut el totuș. Din fiecă palat
Și, fiecă colibă a pus de-au adunat
Săgeți și lănci și sulfiți și spăzi înveninate
Și paloșe, topoare de-oșel, și le-a pus toate
Pe zecă mii de care, la fiecare car
Perechi tot câte patru de bivoli înjugar'
Și, două luni de-arândul mergând, în depărtare
Le-au dus la mări afunde și le-au svârșit în mare.
Apoi au prins să sune mari clopote întins
Și jalnic prin biserici pii preoși au aprins
Făclile de ceară din sfesnice-aurite,
Din turn răsună toaca prin tinzi împodobite
Treceau în rând cădelniți cu fumul lor domol,
Tar sfânta rugăciune curgea dela pristol:
Crau pentru copila lui Sânger sărindare.
A dat apoi drum liber dușmanilor, cărare
La toți din tot cuprinsul hotarelor a dat —
Și 'n urmă pe citeful de stele l-a chemat.
Acela, dac'aude că simte încă grele
Mustrări în suflet Sânger, din nou privi la stele,
Și, plin de murmur aspru, clătind mereu din cap,
A zis: „Stăpâne! Tartă, dar nu pot să te scap
De chinul tău sălbatec, pe câtă vreme 'n țară
Mai este încă un paloș! — Când servii tăi legară,
Pe Lina și o duser' în codru, au pierdut
Un paloș ei pe cale. Ci nu mie cunoscut,
In ce loc e; dar pleacă, stăpâne, însuși pleacă
Și caută-acel paloș și dă porunci să-l facă
Bucăți, a lui cenușă s'o volbure pe vânt,
Așa să-ți piară chinul, cum piere pe pământ
Cenușa 'nvolburată! Lu paloș dar! printr'insul
Un leac vei afla, doamne, și-acela leac e plânsul“.

În zori de zi Craiu Sânger spre crânguri a plecat,
Să caute paloș. Chinul atât a măcinat
Puterile-i, cât sarbăd de-abia și trăgână traiul
Așa de mult slăbise în scurtă vreme craiul.
Din zori de zi pe drumul îngust a mers mereu,
Prin silhe mari, cu ochii bătând tăișul greu

Al codrilor sălbateci, pe căi și sub cărunțul
Desimilor, un paloș căutând cu de-amăruntul.
Și cum pășia cu silă, el tot părea scaldat,
Și 'n alb de ochi un purpur de sânge-i s'a lăsat
Și-un purpur de stropi roșii s'a pus pe-a sale gingini,
Tar fața lui primise color ca de funingi:
Un monstru părea, sîră, un tip întunecos,
Cum nu-i pe lumea noastră nimica mai hidos!
Mergând așa, pe vremea când soarele se 'ngână
Cu noaptea, a dat Sânger cu ochii de-o fântână
Și, căci i-au ars plămâni de sete, a băt
Din apele curate, ci Doamne! N'a știut
Că bea schimbate lacrimi a Linei și bea sânge
Din fată-sa, și iată! El bea și 'ncepe-a plânge!
El, crudul și tiranul, ce-atâtea vieți a stâns
Și-a fost născut pe lume să nu cunoască plâns
Și milă, el acuma în ochii săi simțește
Potop întreg, sub plângeri gândeai că se topoște;
Atât eră de gemet înfrânt și abătut,
Că orice om atunci, de cumva-ar fi văzut
Pe craiu, putea să joare, că nu-i acela dânsul,
Nu el e Sânger, Craiul ce n'a cunoscut plânsul!

Oh, n'avea ce să caute mai mult în codru des
Pierdutul paloș! Craiul atunci a înțeles
De prima oară 'n viață că 'n plânsul stă balsamul
Durerii și de-aceea tiran lucră tiranul
Căci nu cunoaște lacrimi; iar cei cari nu plâng
Sunt tot acelaș suflet cu siarele din crâng!
Atunci de prima oară, cu sfânta limpezime,
In ochi i se desfășur' întregile lui crime;
El vede morți cari sbiară și brațe reci întind;
Feciori uciși se 'naltă și-l blastămă murind
Tar dintre ei mai palid și plin de răni s'arată
Acel ucis pe uliți de cai sumeși; o ceată
De mame vin cu pruncii uciși pe sânul drag;
Și fete vin șiraguri, și 'n ultimul șirag
Mai mult răzbunătoare și cruntă dintre fete
Apare-un trup cu lanțuri, un cap orfan de plele,
Și Doamne! Craiu 'nchide cu groază ochii săi;
Cunoaște ce nemernic a fost și, de vâpăi
Cuprins, mai tare plânge și-l arde 'n suflet vina,
Când știe că izvorul e Lina! și pe Lina
Ar vrea s'o mai cuprindă s'o strângă 'n al său braț!
Și-atunci, ca niciodată, din ochii lăcrămași
Tucep a pocni flacări pe nări și de pe gură
Șiroiu curgea de pară, scânteii o mie cură
Din barba lui, și dinții de jar i se prefac,
Se 'ntind ale lui membre, cu solzi i se îmbrac

Și ghiare-i cresc la mâni și la picioare ghiate,
 Limbi mari acum învârte și colți are de siare!
 Crud monstru între oameni, pedepse l-au ajuns
 Și-acela tip sălbatic a fost numai răspuns
 Pornirii lui de monstru! Să-l știe toți că dânsul
 A fost un craiu sălbatec ce n'a cunoscut plânsul!

A fost de mult odată, spun oameni un izvor
 Cu ape dulci, cu murmur etern șopotitor;
 Și spun că toți vitejii cercau acele ape,
 Căci cine bea din ele oricând putea să scape
 De orice rău: bătrânii pe loc întinereau,
 Bolnavii totdeauna se însănătoșiau

Tribuna, 1887, Sibiu.

Durerea trecea 'n visuri, plânsoarea 'n bucurie
 Și moartea trecea 'n vieafă, căci apa eră vie;
 Mai spun că stă balauri acolo și păziă
 Mereu acele ape, și nimen nu-l putea
 Cu braful său învinge, cu arma omenească
 Eră peste puțină un om să-l biruiască,
 Ci numai cu mătăni și sfinte rugăciuni
 Și numai cu-ajutorul și sfatul sfintei Luni...
 Azi nu mai știe nimeni de-acel izvor; se pare
 Că-i sec de tot: și totuș în piept tot omul are
 Acel izvor, de cumva voiește a-l avea:
 E lacrima! Căci poartă un cer întreg în ea,
 Și 'n ea stau toate-acele puteri mari ale firii,
 Izvoarele credinței, nădejdei și-ale iubirii!

George Coșbuc.

NOTA. Coșbuc, în tinerețe, avea intenția să versifice poveștile și legendele noastre, precum și diferitele obiceiuri și superstiții. Din acest ciclu fac parte și *Nunta Zamfirii* și *Moartea lui Fulger*, *Armindenii*, etc. În foiletoanele ziarului *Tribuna* din Sibiu a publicat o bună parte din ele, asupra cărora n'a mai revenit. *Izvor de apă vie* e una din aceste încercări, pe care o relipărim pentru a se vedea dibuirile începutului și drumul străbătut de talentul lui Coșbuc.

Red.